

AKRÍVIA A IKONÓMIA V UPLATŇOVANÍ EPITÍMIE CIRKEVNÝCH PRAVIDIEL²⁷⁶

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Dnešné vnímanie ekleziologických tém sa v niektorých momentoch javí ako nezainteresované a povrchné. Zo skúseností ľudí dovoľíme si tvrdiť, že mnohé sväté tajiny sú vykonávané a prijímané akoby bez reálneho prežívania, čím sa vytráca skutočná podstata a soteriologický podtón sviatostného života jednotlivých členov cirkevného spoločenstva. V tej súvislosti sa musíme dotknúť jedného vážneho momentu, bez ktorého padá celá spása človeka – pokánie. Samotný Isus Christos, tak ako aj jeho zvestovateľ, svätý Ján Predchodca, obzvlášť zvýraznili pokánie ako bezpodmienečnej podmienky pre Božie kráľovstvo: „Pokánie čiňte, lebo sa priblížilo kráľovstvo nebeské.“²⁷⁷ Práve s pokáním sa objavuje terapeutický prvok pokánia ako jeho prirodzená súčasť – epitímia.

Epitímia²⁷⁸ v minulosti, resp. v prvých storočiach, kedy sa objavuje, neznamenal prísný trest, pretože Cirkev nie je právnické zriadenie, ktoré sa striktne riadi iba zákonmi, ale bola vnímaná ako spôsob duchovnej liečby, ktorá pomáhala k náprave a navráteniu z bolesti duchovného pochybenia späť do spoločenstva Cirkvi. Viditeľným znakom pokánia bolo verejné vyznanie v zmysle požehnania,²⁷⁹ že Cirkev nezanevrela na ťažko hrešiaceho, ale ponúka

²⁷⁶ Tento článok je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2015 VGA *Pravidlá I. všeobecného snemu (preklad a výklad)* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku. Článok bol prezentovaný v rámci medzinárodnej vedeckej konferencie *Kánonické dedičstvo I. všeobecného snemu* konanej 24. novembra 2015 v Prešove.

²⁷⁷ Mt 3, 2; 4, 17.

²⁷⁸ Z gréckeho *τό ἐπιτίμιον* znamená nápravu, alebo tiež samotné pokánie.

²⁷⁹ Pozri МАРКОВ, Н. Ф. Епитимия. In: *Православная богословская энциклопедия или Богословский энциклопедический словарь*. [online]. [ред. А. П. Лопухин]. Том 5. Петроград, 1904. стлб. 475. [2015-09-14]. Dostupné na: <http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/pravoslavnaia-bogoslovskaja-jenciklopedija/tom-5/epitimija.html>.

mu jedinečnú možnosť návratu a obnovy strateného spoločenstva s Bohom a s Cirkvou.

V ekleziológii svätých Otcov neustále vidíme zobrazovanie trojjedinosti Boha vo všetkom. Rovnako je to aj so svätou tajinou pokánia. Pokánie – vyznanie – zjednotenie sú tri skutočnosti, pred ktoré je postavený každý hriešnik. A vo všetkých troch nachádzame pamätanie na najdôležitejšiu vlastnosť Cirkvi – jednotu. Pokánie v ekleziológii znamená spôsob návratu do spoločenstva s Bohom. To je však úzko spojené s vyznaním, ktoré má predstavovať spôsob návratu do spoločenstva Cirkvi. Eucharistia je dokonaním, zavŕšením celého úsilia. V čom spočíva reálna podobnosť? Návrat k Bohu je vždy návratom do jednoty s Bohom Otcom. To je možné len prostredníctvom zjednotenia s Christom ako jedinej hlavy Cirkvi. Svätý Duch je ten, ktorý dokonáva. Teda v Eucharistii – prostredníctvom zjednotenia s Isusom Christom vo Svätom Duchu sa z hriechu navraciame do jednoty s Otcom.

V rovnakom zmysle je potrebné vnímať aj spôsob uplatňovania epitímie. Všeobecne známe sú dve možnosti, alebo spôsoby, uplatňovania. Ide o akríviu, t. j. presnosť výkladu a ikonómiu v zmysle zhovievavosti. Mnohé pravidlá sú konštatáciou svätých Otcov, ako Cirkev žila, aké mala dovtedy nepísané pravidlá kresťanského života. Akrívia predstavovala možnosť reálneho uplatňovania pravidla v takom zmysle, ako bolo prijaté na sneme. Ich obsah bol „doslovne“ uplatňovaný v praktickom živote. Ikonómia predstavovala spôsob určitého obmedzenia, či skôr pozdržania akrívie kvôli tomu, aby jednotlivec alebo celé spoločenstvo nestálo kvôli konkrétnemu pravidlu mimo účasti na Eucharistii a teda mimo jednoty Cirkvi. Tu je však potrebné zároveň dodať, že uplatňovanie ikonómie má mať dočasný charakter, kým nie je odstránená príčina, prečo nie je možná akrívia a zároveň ikonómia sa nesmie uplatňovať pri pravidlách, ktorých obsah je prepojený s dogmatickým obsahom svätootcovských vyjadrení snemov.

Ako príklad môžeme uviesť 13. pravidlo svätého Vasiľa Veľkého: „Zabitie vo vojne naši otcovia nepovažovali za vraždu, pretože, ako sa mi zdá, ospravedlňovali obrancov čistoty a zbožnosti. Avšak možno by bolo dobré, aby

tí, ktorí majú nečisté ruky, zdržali sa účasti na svätých tajinách na tri roky.“²⁸⁰ Inak povedané, v praxi šlo o to, že epitímii podliehalo každé úmyselné alebo poloúmyselné zabitie, resp. vražda. Jej dĺžka bola jedenásť a viac rokov. V prípade vojny však svätí Otcovia akoby ospravedlňovali vojakov, ktorí prinášali pre svojich blízkych najvyššiu obeť, vlastný život. Aj keď svätý Vasil' uvádza trojročnú epitímiu od sviatostí, predsa len z praxe vieme, že epitímiu neuplatňovali, alebo len minimálne. Prečo svätí Otcovia v praxi porušovali akríviu, odpovedá nám 13. pravidlo I. všeobecného snemu, ktoré hovorí o účasti kajúcnika na eucharistii v prípade ohrozenia života, pretože každé pravidlo má soteriologický zmysel a nikto nesmie v Cirkvi umrieť bez eucharistie a mimo Cirkvi.

Ak už hovoríme o pokání a s tým súvisiacej epitímii, je potrebné spomenúť aj to, ako boli kajúcnici vnímaní a aký bol ich návrat do spoločenstva v praxi. V minulosti existovali štyri skupiny kajúcnikov, resp. tých, ktorí konali pokánie:

1. Prvá skupina boli smútiaci, plačúci (lat. flentes, gr. προσχλαίοντες). Títo stáli spravidla pri dverách chrámu a s plačom prosili prichádzajúcich verných, aby sa za nich modlili.

2. Druhú skupinu tvorili počúvajúci, naslúchajúci (lat. audientes, gr. ἀχροώμενοι). Smeli vstúpiť do prvej časti chrámu a počúvať čítania zo Svätého Písma a kázne spolu s katechumenmi. Spolu s nimi po vyzvaní opúšťali chrám počas liturgie.

3. Kľačiaci (lat. genuflectentes, substrari, gr. γονυχλίνοντες, υποπίπτοντες). Títo kajúcnici mohli vstúpiť do strednej časti chrámu a zostávali aj po odchode katechumenov a počúvajúcich, kedy biskup nad nimi čítal modlitbu.

4. Nakoniec to boli „spolu stojaci“ (lat. consistentes, gr. σύσταντες), ktorí ostávali na celú liturgiu, ale nesmeli sa zúčastniť svätej Eucharistie. Rovnako nesmeli prinášať dary spolu s vernými.

²⁸⁰ Pozri VASIL' VELKÝ. 1955. První kanonický list sv. otce našeho Basila, arcibiskupa Caesaree Kappadocijská, k Amfilochiju, biskupu ikonijskému. In: NOVÁK, J. 1955. *Pravidla všeobecných a místních sněmů i svatých Otců pravoslavné církve*. [online]. Praha : Pravoslavná církev v Československu v Ústředním nakladatelství v Praze. [2015-02-16]. Dostupné na: <http://www.pravoslavi.cz/download/data/kanony.htm#NADP36>.

Celé toto obdobie všetkých štyroch stupňov pokánia trvalo spravidla niekoľko rokov. Potom, ak bolo zo strany biskupa uznané úprimné pokánie, kajúcnik sa zaradil medzi verných.²⁸¹

Z vyššie uvedeného však kajúcnik v prípade ohrozenia života, napr. pri vojne, živelnnej pohrome, ale tiež ak spovedník uzná dodržanie akrívie u kajúcnika za nadmieru namáhavé, čo by mohlo mať negatívny dopad, kajúcnik z ktorejkoľvek skupiny môže byť privedený k sviatostiam. Môžeme teda v krátkosti skonštatovať, že uplatňovanie oboch spôsobov dodržiavania pravidiel má mať soteriologický a teda uzdravujúci účinok, preto každé uplatňovanie alebo obmedzenie presnosti nesmie byť zneužitý v osobný prospech alebo neprospech prijímajúceho.

Zoznam bibliografických odkazov

- МАРКОВ, Н. Ф. Епитимия. In: *Православная богословская энциклопедия или Богословский энциклопедический словарь*. [online]. [ред. А. П. Лопухин]. Том 5. Петроград, 1904. стлб. 475. [2015-09-14]. Dostupné na: <http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/pravoslavnaja-bogoslovskaja-jenciklopedija/tom-5/epitimija.html>.
- PILKO, J. 2013. Asketický život pravoslávneho kresťana. In: *Pravoslávie a súčasnosť. Zborník príspevkov z V. vedeckej konferencie študentov, absolventov a mladých vedeckých pracovníkov s medzinárodnou účasťou*, Prešov, 26. marec 2013. [online]. [2015-09-24]. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2013. s. 38-44. ISBN 978-80-555-0964-8. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/-kniznica/elpub/dokument/Kocvar5>.
- ŠAK, Š. 2014. Svätý Nikolaj Kabasila a jeho dielo "Život v Christu". In: *Acta Patristica : vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patrológie, teológie, religionistiky, biblistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie a svetových a cirkevných dejín*. Prešov : Vydavateľstvo

²⁸¹ Pozri МАРКОВ, Н. Ф. Епитимия. In: *Православная богословская энциклопедия или Богословский энциклопедический словарь*. [online]. [ред. А. П. Лопухин]. Том 5. Петроград, 1904. стлб. 475. [2015-09-14]. Dostupné na: <http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/pravoslavnaja-bogoslovskaja-jenciklopedija/tom-5/epitimija.html>.

Prešovskej univerzity v Prešove, 2014, roč. 5., č. 11, s. 131-139. ISSN 1338-3299.

VASIL VELKÝ. 1955. První kanonický list sv. otce našeho Basila, arcibiskupa Caesaree Kappadocijská, k Amfilochiju, biskupu ikoniskému. In: NOVÁK, J. 1955. *Pravidla všeobecných a místních sněmů i svatých Otců pravoslavné církve*. [online]. Praha : Pravoslavná církev v Československu v Ústředním nakladatelství v Praze. [2015-02-16]. Dostupné na: <http://www.pravoslavi.cz/download/data/kanony.htm#NADP36>.

ŽUPINA, M. 2014. *Od smrti k životu : teologický a duchovní pohľad na vybrané bioetické otázky*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014. 122s. ISBN 978-80-555-1235-8.

PRECISION AND ICONOMIA IN USING OF EPITIMIA OF THE CHURCH RULES

Pavol KOCHAN, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Prešov in Prešov, Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, pavol.kochan@unipo.sk, tel. 0517724729

Abstract

Church always used two ways of using particular canons. *Epitimia* comes out of ecclesiological principle at saint mystery of repentance and it has a therapeutically character. Thereafter her using was and always is to view at condition who is receiving *epitimia*. We are not talking about juridical principle but about effort to really recover, let us say by visible way to confirm unity of Church or with Church. Unity is a base attribute of Church so even a communion of individual is matter of whole church communion. Saint Fathers were observing on this matter, so they were using precision or. Theirs ecclesiology were coming to the soteriology.

Keywords

Church, epitimia, ecclesiology, precision, iconomia, soteriology